

Elżbieta M. Kacperska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

HANDEL ARTYKUŁAMI ROLNO-SPOŻYWCZYMI POMIĘDZY POLSKĄ A ROSJĄ W LATACH 2004-2013

AGRO-FOOD TRADE BETWEEN POLAND AND RUSSIA IN THE YEARS 2004-2013

Słowa kluczowe: handel zagraniczny, artykuły rolno-spożywcze, Rosja

Key words: foreign trade, agri-food products, Russia

Abstrakt. Przeanalizowano zmiany w polsko-rosyjskiej wymianie handlowej ze szczególnym uwzględnieniem artykułów rolno-spożywczych w latach 2004-2013. W analizowanym okresie saldo obrotów handlowych artykułami rolno-spożywczymi było dodatnie. Wartość eksportu do Rosji w 2013 roku wyniosła 1,2 mld euro, a jego udział w eksporcie rolno-spożywczym ogółem stanowił 6,3%. W strukturze polskiego eksportu dominowały produkty pochodzenia roślinnego.

Wstęp

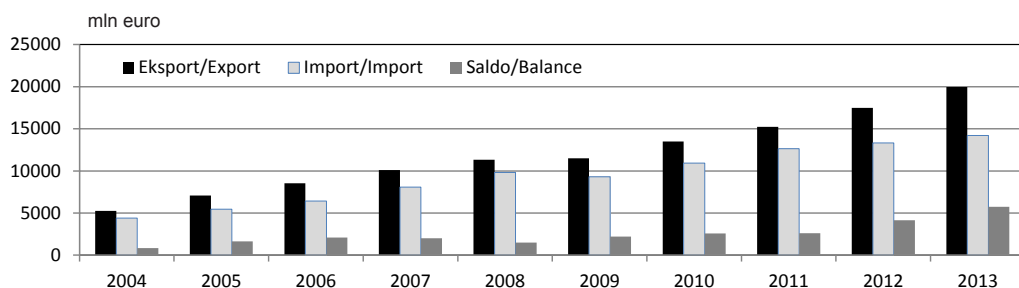
Wzajemne obroty artykułami rolno-spożywczymi pomiędzy Polską a Rosją należą do tradycji, są efektem zarówno bliskości położenia, chłonnego rynku, dobrej znajomości języka, oraz efektem współpracy w przeszłości. Federacja Rosyjska jest jednym z głównych odbiorców polskich produktów, jednak jest to też jeden z trudniejszych partnerów handlowych. Polska w 2004 roku, stając się pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej (UE), przyjęła unijne regulacje w zakresie m.in. handlu oraz wspólnej polityce rolnej, co spowodowało zmianę warunków wymiany zarówno z krajami UE, jak i z krajami trzecimi, w tym z Rosją. Obecnie wymiana handlowa z Rosją opiera się na Wspólnotowym Kodeksie Celnym, który określa szczegółowe zasady obrotu towarami i produktami z zagranicą oraz obowiązujące procedury celne. Interesujące jest zatem, jak kształtowały się wzajemne relacje handlowe pomiędzy Polską a Rosją w zakresie artykułów rolno-spożywczych po integracji z UE.

Material i metodyka badań

Celem opracowania było przedstawienie stosunków handlowych pomiędzy Polską a Rosją, ze szczególnym uwzględnieniem handlu artykułami rolno-spożywczymi. W analizie ujęto lata 2004-2013, starając się określić tendencje we wzajemnych relacjach. Do analiz wykorzystano wskaźniki dynamiki eksportu i importu – mierzące zmiany wartości eksportu (importu) rocznie lub w odniesieniu do roku bazowego (2004), wskaźniki udziałów procentowych, stopy zmian eksportu i importu oraz średnie roczne stopy wzrostu eksportu i importu. Stopy zmian eksportu i importu obliczane były jako wartość eksportu (importu) w roku ostatnim (2013) pomniejszona o wartość eksportu (importu) z roku bazowego (2004) i podzielone przez wartość eksportu (importu) w roku bazowym, a następnie pomnożona przez 100%. Średnia roczna stopa wzrostu eksportu (importu) obliczana była jako średnia stopa wzrostu eksportu (importu) z analizowanego okresu (2004-2013). Artykuły rolno-spożywcze zostały podzielone na roślinne i zwierzęce, a następnie według stopnia przetworzenia. Osobno analizowano eksport i import. W badaniach wykorzystano dane statystyczne pochodzące z GUS oraz Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego (CIHZ) udostępniane przez Zespół Monitoringu Zagranicznych Rynków Rolnych (FAMU), działający przy Fundacji Programów Pomocy dla rolnictwa (FAPA) w ramach corocznych publikacji raportów dotyczących handlu rolno-spożywczego.

Wyniki badań

W latach 2004-2013 widoczny był intensywny wzrost polskiego handlu rolno-spożywczego z zagranicą. Jedynie w 2009 roku nastąpiło załamanie tendencji rosnącej w obrotach handlowych, zarówno po stronie eksportu, jak i importu, co było skutkiem załamania się rynków po kryzysie finansowym. Od 2004 roku wartość eksportu i importu zwiększyła się ponad 3-krotnie, po stronie eksportu wzrosła o 16,1 mld euro, a po stronie importu wzrosła o 11,4 mld euro. W 2013 roku Polska wyeksportowała towary rolno-spożywcze za kwotę 19,9 mld euro oraz zaimportowała produkty rolno-spożywcze za kwotę 14,2 mld euro. W analizowanym okresie saldo wymiany było dodatnie (rys. 1). Największy udział w strukturze handlu rolno-spożywczego w badanym okresie miała UE, następnie Wspólnota Niepodległych Państw (WNP), a na trzecim miejscu były państwa zintegrowane w NAFTA [Kacperska 2010].

Rysunek 1. Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w latach 2004-2013

Figure 1. Polish foreign trade of agro-food products in 2004-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CIHZ

Source: own study based on data from CIHZ

Tabela 1. Udział handlu artykułami rolno-spożywczymi w handlu zagranicznym Polski

Table 1. The share of trade in agro-food products in Poland's foreign trade

Udział w/ Participation in:	Lata/Years									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Eksport /Export [%]	8,7	9,9	9,7	9,9	9,9	11,6	11,2	11,1	12,3	13,1
Import /Import [%]	6,1	6,8	6,4	6,8	7,0	8,6	8,1	8,3	8,8	9,2

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

Tabela 2. Analiza wskaźnikowa polskiego handlu artykułami rolno-spożywczego w latach 2004-2013

Table 2. Ratio analysis of Polish trade in agro-food industry in the period 2004-2013

Wskaźniki/Indicators	2004-2013 [%]
Dynamika eksportu artykułami rolno-spożywczymi (rok 2004 =100) Dynamics of agro-food products export (2004 =100)	114,1
Dynamika importu artykułami rolno-spożywczymi (rok 2004 =100) Dynamics of agro-food products import (2004 =100)	106,6
Stopa zmian eksportu rolno-spożywczego/Rate of change in agro-food export	281
Stopa zmian importu rolno-spożywczego/Rate of change in agro-food import	223
Średnia roczna stopa wzrostu eksportu rolno-spożywczego/The average annual growth rate of agro-food export	16
Średnia roczna stopa wzrostu importu rolno-spożywczego/The average annual growth rate of agro-food import	15

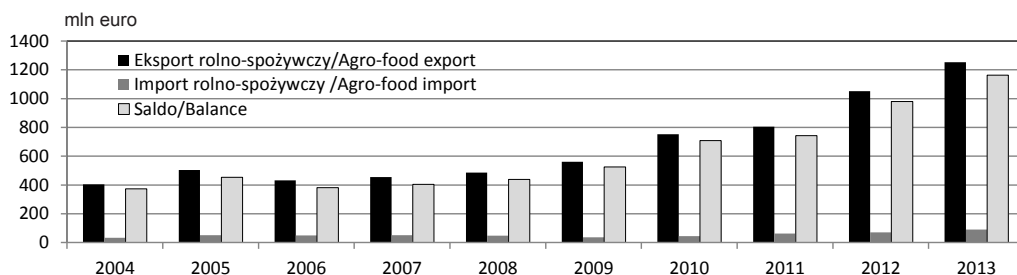
Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Udział handlu artykułami rolno-spożywczymi w polskim handlu zagranicznym ogółem utrzymuje się na stabilnym poziomie, średnio 10,7% po stronie eksportu i 7,6% po stronie importu. W obu przypadkach zarysowała się tendencja rosnąca (tab. 1).

W latach 2004-2013 średnia roczna stopa wzrostu eksportu artykułów rolno-spożywczych była równa 16%, natomiast importu 15%, co oznacza identyczne tempo wzrostu handlu (tab. 2). Jednak porównując dane do wcześniejszych lat obserwuje się spadek tempa wzrostu [Kacperska 2010]. Z analizy danych zawartych w tabeli 2 wynika, że w okresie 2004-2013 stopa zmian eksportu była wyższa od importu i wynosiła 281%.

Obroty handlowe artykułami rolno-spożywczymi z Rosją charakteryzuje rosnąca tendencja zarówno po stronie eksportu, jak i importu. W 2013 roku Polska wyeksportowała do Rosji towary rolno-spożywcze za kwotę 1252,2 mln euro, a sprowadziła produkty rolno-spożywcze jedynie za

Rysunek 2. Handel artykułami rolno-spożywczymi pomiędzy Polską a Rosją w latach 2004-2013

Figure 2. Trade of agro-food products between Poland and Russia in 2004-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z tab. 1

Source: own study based on data from tab. 1

Tabela 3. Wartość i dynamika polskiego handlu rolno-spożywczego z Rosją w latach 2004-2013

Table 3. Value and growth of Polish agro-food trade with Russia in 2004-2013

Wyszczególnienie/ Specification	Lata /Years										
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Wartość handlu rolno-spożywczego pomiędzy Polską a Rosją [mln euro]/ The value of agro-food trade between Poland and Russia [mln EUR]											
Eksport/Export	404,7	504,3	431,5	454,3	486,1	561,5	752,1	805,3	1051,3	1252,2	
Import/Import	32,3	51,8	49,8	50,9	47,5	35,6	44,3	62,2	71,2	89,7	
Saldo/Balance	372,4	452,5	381,7	403,4	438,6	525,9	707,8	743,1	980,1	1162,5	
Przyrost/spadek wzajemnych obrotów rolno-spożywczych [mln euro]/ Increase/decrease in mutual trade of agro-food products [mln EUR]											
W eksporcie/In export	-	99,6	-72,8	22,8	31,8	75,4	190,6	53,2	246	200,9	
W importu/In import	-	19,5	-2	1,1	-3,4	-11,9	8,7	17,9	9	18,5	
Dynamika obrotów artykułami rolno-spożywczymi (rok do roku)/ The dynamics of agro-food turnover (year to year)											
W eksporcie/In export	100	125	86	105	107	116	134	107	131	119	
W importu/In import	100	160	96	102	93	75	124	140	114	126	
Dynamika obrotów artykułami rolno-spożywczymi (2004 = 100)/ The dynamics of agro-food products (2004 = 100)											
W eksporcie/In export	100	125	107	112	120	139	186	199	260	309	
W importu/In import	100	160	154	158	147	110	137	193	220	278	
Udział handlu rolno-spożywczego do Rosji w strukturze handlu rolno-spożywczego Polski/ The share of agro-food trade to Russia in the structure of Poland's agro-food trade [%]											
Eksport/Export	7,7	7,1	5,1	4,5	4,3	4,9	5,6	5,3	6,0	6,3	
Import/Import	0,7	1,0	0,8	0,6	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6	

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

kwotę 89,8 mln euro. W analizowanym okresie wartość eksportu była średnio 12-krotnie wyższa od wartości importu (rys. 2, tab. 3). Udział handlu z Rosją w polskim handlu zagranicznym ogółem utrzymuje się na poziomie średnio 6% w eksporcie i 0,6% w imporcie (tab. 3).

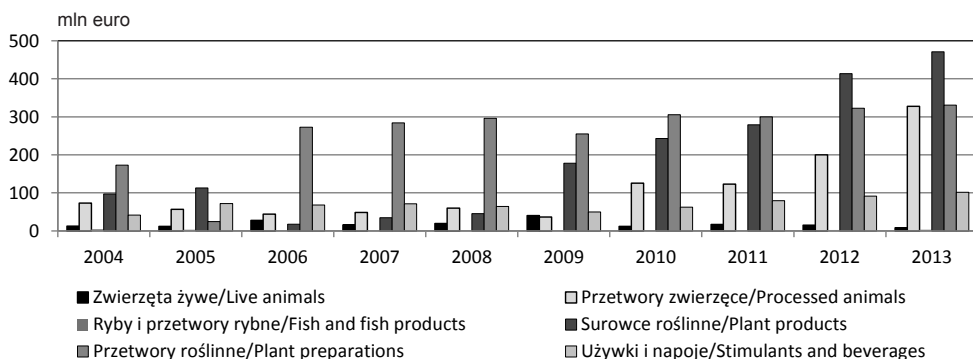
Z analizy danych polskiego handlu artykułami rolno-spożywczymi za lata 2004-2013 wynika, że wartość eksportu do Rosji wzrosła 3-krotnie. Tylko w ostatnim roku wzrost wartości eksportu wynosił 200,9 mln euro. Załamanie tendencji wzrostowej w eksporcie nastąpiło jedynie w 2006 roku, przyczyną tego stanu był wprowadzony przez Rosję w 2005 roku zakaz importu niektórych produktów rolno-spożywczych. Jednak ograniczenia te były łagodzone eksportem produktów, których zakaz nie obejmował (np. wyroby cukiernicze, zwierzęta żywe). Rosją jako specyficzny partner handlowy wielokrotnie stosowała wobec Polski ograniczenia handlowe w zakresie obrotu artykułami rolno-spożywczymi. W analizowanym okresie ograniczenia dotyczyły: 1) częściowych lub całkowitych (embargo) dostaw polskiego mięsa i produktów roślinnych, 2) zaprzestania uznawania polskich świadectw fitosanitarnych wydawanych na produkty roślinne, 3) certyfikacji większości towarów sprzedawanych na terenie Rosji, 4) długotrwałych biurokratycznych procedur dostępu do rynku, 5) stosowania cen minimalnych przy odprawie celnej towarów wwożonych do Rosji.

W latach 2004-2013 tempo wzrostu eksportu rolno-spożywczego z Rosją było na poziomie 209,4% i w odniesieniu do stopy zmian dla eksportu ogółem było niższe o prawie 70 p.p. Na taką tendencję wskazuje również średnia roczna stopa wzrostu eksportu, która obecnie dla Rosji kształtuje się na poziomie 14%. Oznacza to, że mimo tendencji wzrostowych eksport do Rosji rozwija się słabiej niż do innych państw. Składa się na to wiele czynników, ale głównym jest polityka zagraniczna Rosji hamująca rozwój eksportu. Analiza średniej rocznej stopy wzrostu importu wskazuje na podobne tendencje wzrostowe jak dla całego importu, jednak stopa zmian importu wyraźnie jest poniżej stopy zmian ogółem (tab. 4).

Tabela 4. Stopy zmian w handlu artykułami rolno-spożywczymi w latach 2004-2013 oraz średnie roczne stopy wzrostu handlu artykułami rolno-spożywczymi ogółem dla Polski i w handlu z Rosją
Table 4. Rate change in agro-food products trade in 2004-2013 and the average annual growth rates of agro-food trade total for Poland and for the trade with Russia

Wyszczególnienie/ Specification	Eksport/Export		Import/Import	
	ogółem/ total	z Rosją/ with Russia	ogółem/ total	z Rosją/ with Russia
Stopy zmian/ Rate of change	281	209,4	223	177,7
Średnia roczna stopa wzrostu/The average annual growth rate	16	14	15	15

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Rysunek 3. Struktura rzeczowa eksportu artykułów rolno-spożywczych do Rosji w latach 2004-2013
Figure 3. Factual structure of agro-food export products to Russia in 2004-2013

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 5. Struktura rzeczowa w handlu artykułami rolno-spożywczymi w latach 2004 -2013
 Table 5. Factual structure in agro-food products in the years 2004-2013

Grupy produktów/Groups of products	Struktura [mln euro]/Structure [mln EUR]									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Eksport/Export										
Produkty zwierzęce/Animal products:	90,4	72,3	72,4	63,9	78,8	76,3	138,7	142,7	219,8	345,7
- zwierzęta żywe/live animals	12,5	11,8	27,7	15,3	19,2	39,9	11,7	16,9	15,0	8,1
- przetwory zwierzęce/processed animals	73,1	56,8	43,8	48,1	59,5	36,1	125,6	123,1	200,1	327,7
- ryby i przetwory rybne/fish and fish products	4,3	3,1	0,6	0,4	0	0,2	0,3	0,4	2,5	3,1
Produkty roślinne/Plant products:	272,9	360,5	290,9	319,3	343,2	435,5	551,1	583,3	740,1	804,9
- surowce roślinne/raw vegetable materials	97,3	112,5	17,4	34,2	45,3	177,8	242,9	278,8	413,2	470,8
- przetwory roślinne/plant preparations	173	24,6	272,6	283,9	295,7	255,2	305,5	299,9	322,5	330,5
Użytki i napoje/Stimulants and beverages	41,3	71,6	68,1	71,1	64	49,6	62,3	79,3	91,4	101,6
Import Import										
Produkty zwierzęce/Animal products:	26,5	40,8	43,1	40,4	31,4	19,9	31	35,2	30,9	40,7
- zwierzęta żywe/live animals	0,019	0,27	0	0	0	0	0	0	0	0
- przetwory zwierzęce/processed animals	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,4
- ryby i przetwory rybne/fish and fish products	24,9	36,8	39,1	39,7	30,7	19,7	30,7	33,3	28,2	34,1
Produkty roślinne/Plant products:	5,2	9,5	6,1	9,8	14,4	13,8	10,6	24,9	37,6	46,4
- surowce roślinne/raw vegetable materials	1,8	2,2	1	2,2	2,8	0,3	0,5	2,9	7,8	5,1
- przetwory roślinne/plant preparations	2,5	6,8	4,3	6,9	10,7	12,3	9,3	20,1	19,3	31,1
Użytki i napoje/Stimulants and beverages	0,5	1,4	0,6	0,6	1,7	1,9	2,6	2,1	2,6	2,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Polski handel... 2006, Analiza wybranych... 2008, 2010, 2014]
 Source: own study based on [Polski handel... 2006, Analiza wybranych... 2008, 2010, 2014]

Tabela 6. Zmiany struktury rzeczowej polskiego eksportu rolno-spożywczego z Rosją w latach 2004-2013
 Table 6. Changes in the factual structure of Polish agro-food export with Russia in 2004-2013

Grupy produktów/Groups of products	Stopa wzrostu/Growth rate [%]		Zmiany udziałów [p.p.]/Changes in share [percentage points]	
	eksportu/export	importu/import	eksportu/export	importu/import
Produkty zwierzęce/Animal products:	286,6	403,3	1,0	10,7
- zwierzęta żywe/live animals	152,3	485,8	-1,7	1,0
- przetwory zwierzęce/processed animals	319,6	914,9	3,3	12,4
ryby i przetwory rybne/fish and fish products	295,0	252,5	0,4	-0,1
Produkty roślinne/Plant products:	231,4	219,5	-9,1	-8,5
- surowce roślinne/raw vegetable materials	294,2	190,1	0,6	-6,1
- przetwory roślinne/plant preparations	215,3	248,7	-9,3	-0,9
Użytki i napoje/Stimulants and beverages	497,1	229,4	8,2	-2,3

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

Przyrosty eksportu i importu rolno-spożywczego do Rosji nie były równomierne w całym badanym okresie. W latach 2010 i 2012 obserwowano najwyższe przyrosty eksportu, zaś w 2006 roku nastąpił spadek wartości eksportu o 14%. W imporcie najwyższe przyrosty były obserwowane w latach 2005 i 2011, a największy spadek nastąpił w 2009 roku (rys. 3).

W strukturze rzeczowej handlu artykułami rolno-spożywczymi dominują produkty roślinne nad zwierzęcymi, a według kategorii przetworzenia – produkty przetworzone nad surowcami. Najwyższą stopę wzrostu zaobserwowano w eksporcie używek i napojów oraz przetworów zwierzęcych, a w imporcie w przypadku przetworów zwierzęcych i zwierząt żywych. W analizowanym okresie w eksporcie rolno-spożywczym zmniejszył się udział produktów roślinnych o 9,1% (głównie przetworów roślinnych) i zwierząt żywych o 1,7%. W imporcie spadki zaobserwowano dla produktów roślinnych (8,5%), napojów i używek (2,3%) oraz ryb i ich przetworów (0,1%) (tab. 5 i 6).

Podsumowanie i wnioski

Federacja Rosyjska to atrakcyjny rynek dla polskich eksporterów, blisko zlokalizowany, chłonny, o dużym potencjale ekonomicznym, ale niesamowystarczalny żywnościowo. W latach 2004-2013 wymiana handlowa pomiędzy Polską a Rosją w zakresie artykułów rolno-spożywczych była korzystna dla Polski. Pomimo wielu ograniczeń ze strony Rosji, od 2006 roku obserwuje się dynamiczny wzrost wartości eksportu. Łącznie, do Rosji w analizowanym okresie wyeksportowano rolno-spożywczych produktów za kwotę 6,70 mld euro, a zaimportowano za kwotę 535,3 mln euro. Wzajemna wymiana handlowa artykułami rolno-spożywczymi w 2013 roku wyniosła ponad 1,3 mld euro, gdzie wartość samego eksportu wyniosła 1,2 mld euro. Z analizy polskiego eksportu wynika, że dominowały produkty roślinne, zarówno surowce, jak i produkty przetworzone oraz przetworzone produkty zwierzęce. Import rolno-żywnościowy z Rosji jest na niskim poziomie, ale wykazuje tendencję rosnącą. Rosja jako jeden z największych importerów polskiej żywności okazała się jednak trudnym partnerem, co potwierdzają liczne ograniczenia w eksporcie, stosowane głównie ze względów politycznych, a nie ekonomicznych.

Literatura

- Analiza wybranych zagadnień i tendencji w polskiej produkcji i handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi w 2008 r.* 2008: FAMU, FAPA, Warszawa.
- Analiza wybranych zagadnień i tendencji w polskiej produkcji i handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi w 2009 r.* 2010: FAMU, FAPA, Warszawa.
- Analiza wybranych zagadnień i tendencji w polskiej produkcji i handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi w 2013 r.* 2014: FAMU, FAPA, Warszawa.
- Budzowski K. 2003: *Ekonomika handlu zagranicznego*. Acta Academiae Mod-revianae. Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, Kraków, 9-32.
- Kacperska E. 2009: *Trade in agri-food products between Poland and the European Union in years 2003-2008*, [w:] *Agri-food system and its linkage with global, international and domestic economies*, WULSP, Warszawa, 59-71.
- Kacperska E. 2010: *Konkurencyjność polskich artykułów rolno-żywnościowych na rynkach międzynarodowych w latach 2004-2009*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XII, z. 4, 158-164.
- Misala J. 2005: *Wymiana międzynarodowa i gospodarka światowa. Teoria i mechanizmy funkcjonowania*, SGH, Warszawa, 238-286.
- Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w 2005 r.* 2006: FAMU, FAPA, Warszawa.

Summary

Present article analyses the changes in the Polish – Russia trade with particular emphasis on agro-food products in the years 2004-2013. In the analysed period, the balance of trade in agro-food products was positive. The value of exports to Russia in 2013 amounted to EUR 1.2 billion and its share in agro-food exports accounted for 6,3% of the total. Products of plants dominated in the structure of the Polish exports.

Adres do korespondencji
dr inż. Elżbieta Kacperska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Katedra Ekonomiki Rolnictwa i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa, tel.(22) 593 41 14, e-mail: elzbieta_kacperska@sggw.pl